

Ilarie Voronca

Jurnalul sinuciderii

Notă asupra ediției

Ilarie Voronca

Jurnalul sinuciderii

Îngrijirea ediției și traducerea
de **Vladimir Pană**

Vladimir PANĂ

Tracus Arte

2016

Cuprins

Notă asupra ediției	5
Cu privire la Jurnalul lăsat de Ilarie Voronca.	9
Jurnal	13
Addenda	57
Ultima scrisoare primită de Sașa Pană de la Ilarie Voronca	59
Inima unui poet (Jean Rousselot).	61
Îndrăgostitul de oameni (Ștefan Roll)	62
Un an de la moartea lui Ilarie Voronca (Sașa Pană).	64
Alocuțiune la mormântul lui Ilarie Voronca (Luc Deccaunes)	66
Prefață la <i>Unsprezece povestiri</i> de Ilarie Voronca (Eugen Ionesco).	69
Articole de dicționar	73
Ilarie Voronca văzut de...	79
Geneza unei pagini aproape albe.	87
Grupare sau individualitate artistică? (Ilarie Voronca).	93
La început a fost cuvântul... (Ilarie Voronca)	96
Scrisori către Colomba	99
Retușuri pentru un portret (Claude Sernet)	126
Album foto	129

Diagnostiche	144
Fila 37 din dosarul (nr. 196.915 – Consiliul Securității Statului) de urmărire informativă a lui Sașa Pană aflat la CNSAS	146
A rămas o casă goală... (Sașa Pană)	147

Articole de dicționar	73
.....	79
.....	87
.....	93
.....	96
.....	99
.....	126
.....	129
.....	152

Jurnal

1
Je suis maintenant dans le salon
des voyageurs de 1ère classe ~~du~~
~~bateau~~ il y a déjà dix jours
que je me trouve sur ce bateau.
Aux cotés des figures anciennes
de nouvelles figures ont surgi.
Par les portes ouvertes, on voit
sur le pont et le flot des
doux regards qui montent.
Des porteurs chargés de trois ou
quatre valises à la fois
marchent plus en deux ou
trois de jeunes belles dames
dont la démarche est accentuée
par le balancement de
larges épaulettes. Des hommes
en casquettes portant des farde-
aux à terre aux côtés, ~~sur~~
~~le bord~~ penchés sur la balustrade
des mots qui sont comme des ~~chiffres~~

Acum mă aflu în salonul călătorilor de clasa întâi. Au trecut zece zile de când mă aflu pe acest vas.* Alături de chipuri vechi, au răsărit fețe noi. Prin ușile deschise, se vede pe punte valul ultimilor pasageri care urcă. Hamali încărcați cu câte trei sau patru valize merg îndoșiți de șale înaintea doamnelor bătrâne a căror rotunjime e accentuată de legănarea impermeabilelor largi. Bărbați cu caschete și pardesie cu pătrățele strigă, aplecați pe balustradă, cuvinte ce parcă sunt chei pe care un prieten sau o presupusă rudă le va ști prinde din zbor. Această corespondență între cei câțiva oameni de aici și cei amestecați cu mulțimea vapoasă de pe pământ, mă uimește neîncetat.

Pentru mine, mulțimea care se agită jos ca pe vârtejurile unei mări secrete încropește doar o masă amestecată unde toate chipurile se confundă. Și iată că în această pastă de surâsuri, de priviri și de mâini, călătorul care, cu o voce răgușită, articulează ultimele instrucțiuni, poate să reconstituiască privirea, surâsul, mâna care îi este scumpă. În mod obișnuit, parcă noi nu procedăm totdeauna la fel? Asemeni unui călător care pândește plecarea, noi detașăm din formele imense care acoperă pământul, singura față spre care curge tot sângele nostru. Pentru un străin această călătorie n-are nimic care să-l poată deosebi de miile celorlalți care îl înconjoară. Dar pentru noi, el este totodată fața mamei, a soției, a copilului. Cortine se pot interpune între noi; se pot înălța păduri, munți, iată, totuși, că ochiul nostru, ca și cum ar fi înzestrat cu o putere stranie, atrage o buclă de păr, un bob de frumusețe, o comisură a buzei, rotunjimea unui cot, albul unui gât și o ființă iubită apare brusc, lămurit, precis, fără vreun risc să se piardă în substanța, făcută din întunecimi și din lumini, care o înconjoară.

* Deoarece îmbarcarea la Constanța, la înapoierea în Franța, a avut loc la 4 februarie 1946, data la care se referă I. V. este 14 februarie 1946. Precizăm că întreg manuscrisul nu conține stări (de la capăt); au fost create de noi. Textul pare să fie scris în 2-3 reprize, dactilografiat și corectat în preajma sinuciderii (n. t.).

Fie că închizi ochii, fie că-i deschizi, chipul adorat e mereu acolo. Acuși nava se va desprinde de țărșm. Mulțimea cu ființa ce a fost aleasă, va rămâne în urmă, se va estompa, va sfârși prin a se dizolva. Dar ochiul va putea recunoaște acea ființă încă multă vreme. Așa că, reflectând bine, distanța, separarea nu vor avea decât o acțiune aparentă. Dacă omul pe vapor poate să țină mereu în puterea sa chipul ales, ființa de pe țărșm va merge, la rădu-i, cu cuvintele-cheie pe care călătorul, într-o ultimă efuziune i le-a zvârlit, să deschidă un oarecare cufăr unde se păstrează bogății comune, numai de ei cunoscute.

Un om din echipaj străbate acum salonul mișcând un clopot mare. În câteva minute va avea loc plecarea. În timp ce vizitatorii se grăbesc să coboare, întârziatii găfâind urmează pe însoțitori în culoarele ce duc spre cabinele lor. Sirena navei a scos un strigăt profund. Un al doilea strigăt răsună acum. Grupurile din salon care stăteau la masă își părăsesc fotoliile și se apropie de ferestre ca să nu piardă nimic din amănuntele plecării. Întreg vasul e cuprins de un tremur mai întâi foarte ușor, apoi mai violent. Iată că cupolele și săgețile minaretelor încep să danseze. Pescărușii în benzi înspumate se rotesc în jurul punților, aruncând strigăte ca și cum ar fi mesagerii oamenilor rămași pe mal. Și în curând nu va rămâne din Istanbul decât această albeață de aripi atât de asemănătoare pescărușilor din alte porturi.

N-am văzut nimic din acest oraș la care mă gândisem de-a lungul multor ani, în copilărie și în tinerețe. Cele 24 de ore de escală la Istanbul le-am petrecut deci nu în această capitală a sultanilor, ci în cetatea sumbră închisă în sufletul meu. Și totuși, chiar din visele mele cele mai nebunești nu mi-aș fi putut închipui condiții mai minunate; mi-a fost dat să mă apropiu de Constantinopol în tovărășia femeii patimii mele. Aș fi putut veni ca student în vacanță, fără un anumit scop în viață, fără profil, proiectat pe apa dorințelor sale; sau ca un refugiat, șezând frânt de oboesală pe o boccea de zdrențe, sau ca un deportat politic, înfricoșat, între santinele; sau ca un văduv sau un orfan care caută rătăcit în juru-i o privire care să-i redea încredere și speranță. Aș fi putut ajunge pe țărșmurile invidiate ale Bosforului purtând la încheieturile inimii mele cătușele dureroase ale singurătății. Și iată că mi-a fost dat să mă duc în tovărășia femeii

de neasemuit, care n-a încetat vreodată să frecventeze zilele mele și nopțile mele. Ca să călătoresc lângă această femeie a trebuit să cheltuiesc cantități foarte mari de voință și de energie. Există inși care străbat țări și oceane ca să smulgă unui pământ îndepărtat o piatră prețioasă sau vreun metal rar. La fel a trebuit să mă ostenesc și să lupt ca să iau dintr-o țară străină, ca pe o bucată de stâncă, femeia iubită. Această încărcătură plăcută este cu mine aici, pe vapor. Și dacă încerc fericirea unui căutător de aur care se înapoiază cu fructul strălucitor al lungii sale răbdări, resimt în mod egal neliniștile pentru toate riscurile și ciocnirile pe care le poate provoca această posesiune. Mai întâi, exact ca și aurul, femeia adorată pe care am smuls-o din pământul ei cere să fie lucrată și curățată de ganga ce o înconjoară. Această gangă formată chiar din viziuni din țara sa depărtată, din prietenii, rudele, peisajele care o împlinesc. Voi reuși eu într-o zi s-o fac în sfârșit să fie ea însăși: scânteietoare, imaculată, fără nicio urmă de noroi, după săptămâni și săptămâni de muncă? La drept vorbind, nu sunt exact în situația unui căutător de aur, fiindcă acesta, ca să aducă ceea ce n-a mai avut vreodată, se duce în ținuturi sălbatice. Or, eu am mai strâns în brațele mele această femeie. Condițiile de război m-au rupt de ea. Timp de șase ani ea a trăit departe de mine. Timp de șase ani n-am simțit nimic din existența ei. Nu știam nici dacă e măcar în viață. Dar altădată ne unise o pasiune atât de mare încât nici o clipă nu m-am îndoit de reunirea noastră. Când momentul întâlnirii a sosit, m-am aruncat spre ea cu toată patima pe care timpul despărțirii o amplificase la un grad de neînchipuit. Am străbătut continentul când în căruțe trase de vite, când în vagoane Pullman. Într-o zi m-am culcat într-un palat, a doua zi într-un hambar. Am trecut de pe un țărm pe celălalt în bacuri improvizate. Am așteptat în gări înghițite sub zăpadă trenuri care întârziu să sosească, am simțit frigul pietrificându-mă, în săli de așteptare ostile. Dacă ar fi vorba să-mi amintesc de toate acestea ca de cei șase ani trăiți cu singura speranță că voi regăsi femeia iubită, n-aș putea. Tot ceea ce știu este că am așteptat această femeie și că păstrez doar amintirea pe care un însetat salvat în deșert păstrează din setea sa. Doar amintirea acestei sete fără pereche, a acestei dorințe de o intensitate încă niciodată atinse, de a întâlni ființa adorată, mai poate vibra în mine: ce interesează locurile, oamenii pe care i-am

întâlnit? Eram ca un halucinat, cu ochii țintă spre femeia de departe pe care trebuia s-o regăsesc cu orice preț. Cuprins de această aspirație violentă, nici o durere, nici o lipsă nu avea priză asupra-mi. Se puteau înfige cuie în carnea mea și abia aș fi simțit. Nu aveam decât un scop, n-aveam decât o grabă: să dobor toate dificultățile și să regăsesc pe mult iubita. În drumul meu puteau fi mărețe apusuri și răsărituri de soare; cetății strălucitoare puteau să-și arunce flăcările, bărbați și femei de o mare frumusețe puteau arăta tezaurile inteligenței lor și ale sufletului lor. Nimic nu mă distrăgea din drum. În îmbătarea care sporea pe măsură ce scădea distanța între femeie și mine, nu aveam timp să gândesc că această femeie avea o viață a ei, că bărbați și femei o înconjurau, că participa la evenimente de care, în mod fatal, eram străin. Se gândește căutătorul de aur la ganga de care aurul, la care visează, va trebui să fie spălat? E drept că atunci când am deschis ușa care era ultimul zid zidit (Ah! cât de slabe sunt zidurile făcute din cea mai tare materie – granitul sau silexul, de pildă – față de cele pe care le înalță, în aparență, substanța imaterială a timpului!) ce se ridica între mine și femeie și când am luat-o în brațe, nu femeia reală din fața mea îmbrățișasem, ci pe aceea pe care timp de șase ani am purtat-o în mîntea mea. Căutam pe femeia de dinainte de despărțire. Femeia de acum îmi oferea zbârciturile feței ca și acele ale sufletului ei, dar eu mă încăpățânam să nu le văd. Aș fi vrut s-o duc afară din odaie, așa cum era, și să fug cu ea spre țărmul mării de unde o navă trebuia să mă reconducă spre țara unde îmi organizasem viața. Hotărâsem să folosesc calea maritimă pentru că drumurile pe uscat erau expuse la prea multe oboseli și pericole. Dar femeia și prietenii și rudele care o înconjurau nu înțelegeau așa. Trebuia luat o parte din ceea ce constituise viața ei în timpul anilor de despărțire. A umple cufere și geamantane cu lucrurile materiale ale vieții ei. Cu toată graba mea, amețea mea era încă destul de tare ca să suport această întârziere. În câteva zile cutiile, baloturile se îngrămădiră și puturăm în sfârșit să ne îndreptăm către port. Viața noastră comună începu deci sub prevestirile fericite ale unei cabine luxoase de vapor în care amintirea Mediteranei cânta ca într-o scoică. Îmbarcați la Constanța, n-am părăsit portul decât după trei zile de la ancorare. Eram încă sub extazul necrezutei reîntâlniri și femeia reală avea încă toate aspectele femeii din memoria mea! Abia în a șasea zi, în timpul unei lungi

escale în portul bulgar Varna, se manifestară primele simptome ale unei vieți care îmi era necunoscută. Eram deja puțin neliniștit că nu regăseam în ochii adorați flacăra de altădată. De ce nu mă privește ca în urmă cu șase ani? Da, într-adevăr nu mai simțeam asupra-mi acele priviri arzătoare care îmi comunicau o fericire și o bucurie imensă; privire care îmi zicea: sunt a ta și tu ești al meu. Vreau să fii veșnic al meu. În viața mea de bărbat în căutarea unei femei căreia să-i pot închina întreaga mea iubire, mai întâlнисem așa fel de priviri, cu deosebire că privirile de atunci mă făceau furios, mă făceau să-mi schimb drumul și să fug din fața acelei femei cu ură și dezgust: cu ce drept acea femeie pune stăpânire pe mine? Cine i-a îngăduit să mă privească în felul acela și să mă considere un lucru ce-i aparține?

Atunci aveam nevoie nebună de libertate. Aș fi mers până la lovirea acelei femei care avea aerul să-mi interzică orice acțiune, orice viață care nu depindea de ea. Dimpotrivă, când apăruse femeia iubită, această privire de posedare exclusivă mă încântă. Acum îmi plăcea să mă văd dorit, luat în posesie de femeia pe care doream la fel s-o posed. Am înțeles atunci plăcerea fără asemuire de a fi iubit de femeia pe care o iubești. Și chiar această privire rătăcită pe care plecasem s-o caut după șase ani. Dar trezit, puțin câte puțin, din amețelă, în portul Varna constatai dispariția acestei priviri. Era în ea mai puțină afecțiune, mai puțină indulgență, în gesturi o nerăbdare, o tristețe nelămurită care acoperă ochii adorați din care altădată țâșneau, la numai apropierea mea, flacăra bucuriei și a fericirii.

— Mă iubești mai puțin, i-am zis, cu inima strânsă. Uیți cei șase ani pe care i-am trăit departe de tine.

Ni se interzisese coborârea în port. Nu aveam viza bulgară. Un conflict izbucnise între autoritățile locale și comandantul vasului. Acesta trecuse în contract permisiunea de a îmbarca 460 de emigranți. Asistarăm de pe puntea superioară la încărcarea sărăcăciosului avut al acestora în cărucioare de copil, scaune, dulapuri cu oglinzi ruinate, altare și paturi departe de prospețimea lor inițială, lăzi sau mașini de cusut învecinându-se cu unele unelte de bucătărie scoase din uz.

O tristețe imensă se degajă din toate aceste lucruri, unde un spectator cu greu găsea vreun interes. Oamenii păreseau o țară pentru alta și luau cu ei tot ceea ce le împiedicase viața aici. Plecau luând cu ei lanțurile lor făcute din mobile pline de sudoare și de rugină. Îi

auzeam câteodată ostenindu-și plămânii ca să recomande hamalilor să nu izbească tare cutare scaun de unde iese, printre paie, vreun tel de pat sau piciorul abia valid al unei mese. Un acord profund ca un val mișcând o stâncă te făcea să bănuie prezența unui pian. Timp de două zile o macara purtase în fălcile ei puternice baloturi fragile și lăzi de pe cheiul unde mișunau hamalii în calele din care urca un miros de mucegai.

Emigranții împărțiți între clasa a treia și magaziile navei urcau pe punte cu chipul temător și tăcut. Mergeau în grupuri, ținându-se de mână. Cea mai mare parte dintre ei erau încă foarte tineri, dar fețele lor erau deja îmbătrânite și semănau uimitor cu ale bunicilor care, pe ici-colo se amestecau cu ei. Când cele 460 de persoane ajunseseră pe punte, mai rămâneau pe chei încă 100 de pasageri care nu erau prevăzuți în contract. Comandantul vasului refuză deci să-i primească.

„Nu putem să-i păstrăm, răspuse Comandantul portului Varna. Aceste persoane au deja viza de ieșire și au obținut viza de ședere în țara lor de adopție, ele au încetat să mai fie bulgari. Sunt deci străini care nu au nici un drept să mai rămână aici. Trebuie să-i imbarcați, nu mai vrem să știm de ei”. Panica oamenilor rămași pe chei cu tristețile și vechile lor valize se comunicase și emigranților imbarcați. Aceștia se agitau pe punte, îi înconjurau pe oamenii echipajului, îi rugau să-i primească pe tovarășii lor. Comandantul invoca siguranța vasului. Cei o sută supranumerari nu fuseseră prevăzuți. Trebuia să telegrafieze Societății Maritime. Ceea ce și făcuse. Dar trebuia să ceară autorizație și autorităților porturilor prin care urma să treacă. Toate astea cereau timp. Se lăsase noaptea și cei o sută pe care patria lor veche îi arunca, se țineau mereu lângă scara navei, prăbușiți printre baloturi. Erau printre ei copii care plângeau și țipau, bătrâni care tremurau sub pături. Santinelele îi înconjurau ca să le oprească accesul pe teritoriul Bulgariei. În sfârșit începuseră să sosească răspunsurile la telegramele Comandantului. Sediul Societății accepta pe supranumerari contra plății unei sume suplimentare. Emigranții mai puțin nefericiți se ofereau să plătească pentru cei săraci. Porturile viitoarelor escale, Istanbul în special, răspunseseră favorabil la trecerea noilor sosiți. Când aceste vești bune fură comunicate, un strigăt de bucurie izbucni pe puntea navei. Copiii aruncară șepcile în aer și își manifestară zgomotos

mulțumirea. La lumina farurilor cei de jos începură să se imbarce. Plecarea fu stabilită pentru a doua zi, în zori. Erau puțini călători de clasele I și a II-a. Vreo douăzeci cu totul. Eram adunați pentru prânz în eleganta sală de mâncare a clasei I. După prânz, în această ultimă seară la Varna, merșerăm, femeia iubită și eu, merșerăm în salonul fumoar și ne așezarăm pe un divan lângă intrarea în bar. Emigranților le era interzis să se plimbe pe punți, de-a lungul cabinelor de clasa I și a II-a. Totuși câțiva reușiseră să înfrângă vigilența gardienilor și puteam vedea fețele lor mari, uimite, lipite de geamuri. Cât de minunat trebuia să le pară totul! N-aveam și eu, de altfel, un suflet de imigrant și nu mă găseam într-o stare de exaltare identică lor? În mijlocul salonului, lângă pista rezervată dansatorilor se afla pianul, cu claviatura puțin redusă, e-adevărat, dar nu mai puțin evocatoare de armonii. Omul acela tânăr cu privirea greoaie la geam visa și el, cum visasem eu însumi de-a lungul anilor, la o femeie adorată așezată în fața pianului. Vedeam mâinile albe ale mult iubitei, mâinile ei pe care le imaginasem de-atâtea ori, trezind numai pentru mine clapele unui pian. Salonul era aproape gol. La Varna nu mai urcaseră decât emigranți. Călători de lux urmau să se arate de la Istanbul înainte. La o masă se afla soția tânără a unui industriaș bogat cu doi copii ai lui însoțiți de o guvernantă, care plecau în Franța. Mai departe o doamnă în vârstă scria o scrisoare. Într-un colț o tânără flecărea cu un ofițer. Radioul zbârnăia lent niște știri nelămurite.

— N-ai vrea să cânti ceva pentru mine, iubita mea?

O dare din umeri și o privire neprietenoasă fură singurul răspuns.

— Tu știi ce mult înseamnă pentru mine talentul tău de muziciană? continuai. Suntem aproape singuri. Sosirea și plecarea mea precipitate nu mi-au lăsat răgaz să te ascult acasă la tine.

— Ce înțelegi tu din muzica mea? exclamă ea agasată.

— Scumpo, de ce ai aerul enervat ori de câte ori îți vorbesc? Timp de șase ani...

— Te întorci mereu la ce era acum șase ani. Dar eu am trăit, am fost o ființă vie în decursul acestor șase ani, am trăit o viață a mea, prieteni...

— Te iubesc, Rovenă, te iubesc nebunește.

— Un bărbat m-a iubit (și mă mai iubește) tot atât, dacă nu mai mult decât tine.